

**Eesti Keskerakonna, Eesti Konservatiivse
Rahvaerakonna ning Isamaa Erakonna
valitsusliidu aluspõhimõtted 2019-2023**

Tallinn 2019

Sisukord

Eessõna.....	3
1. Välis- ja julgeolekupoliitika	4
2. Siseturvalisus.....	5
3. Riigivalitsemine ja kodanikuühiskond	8
4. Õigusriik ja otsedemokraatia.....	11
5. Kohalik elu ja regionaalpoliitika	13
6. Maaelu, põllumajandus ja kalandus	14
7. Tervishoid.....	16
8. Sotsiaalne turvalisus.....	18
9. Haridus- ja teaduspoliitika	20
10. Kultuur, sport ja noorsootöö.....	23
11. Sidus ühiskond ja rahvastik.....	25
12. Majandus, ettevõtlus ja maksud	27
13. E-riik ja infoühiskond.....	30
14. Transport ja taristu	32
15. Keskkond ja energeetika	34

Eessõna

Eesti Keskerakond, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond ja Isamaa Erakond on kokku leppinud soovis kanda ühiselt valitsusvastutust, lähtudes Eesti riigi ja inimeste huvidest.

Valitsusleppes on sõnastatud olulised põhimõtted sotsiaalvaldkonnas, hariduses, teadus- ja arendustegevuses, välis- ja julgeolekupoliitikas, siseturvalisuses ning ettevõtluskeskkonnas. Samuti on välja toodud kultuuri-, keskkonna- ja energiapoliitika, e-riigi areng, riigivalitsemise ja kodanikuühiskonna valdkond ning transporti ja taristut puudutav, eesmärgiga ehitada lasterikast, vaba ja kaitstud, sidusa ühiskonna ning tõhusa valitsemisega riiki.

Meie olulisim ülesanne on kindlustada Eesti rahva ja iseseisva ning kaitstud Eesti püsimine. Arendame demokraatlikku õigusriiki, kus on tagatud meie ühiskonnas olulised väärtused, inimõigused, sõnavabadus ja isikuvabadused; kus austatakse kõiki Eestimaal elavaid inimesi, nende vaateid ja arvamusi ning kus igaühel on võimalus ennast teostada. Lähtudes Eesti Vabariigi põhiseaduse preambulis sätestatust tagame eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade. Meie vaba riigi oluliseks alustalaks on kuulumine rahvusvahelistesse organisatsioonidesse.

Eesti peab olema maa, kus luuakse oma pere ja kodu ning kuhu on oodatud tagasi kõik need, kes on siit lahkunud välismaale. Selleks panustame heaolu ja turvatunde kasvu, tagame avalike teenuste kättesaadavuse, lühendame ravijärjekordi ja vähendame sotsiaalset ebavõrdsust. Otsuste langetamisel kaasame senisest tunduvalt enam Eesti inimesi ning tugevdame otsedemokraatiat. Näeme konstruktiivsete ja võrdsete partneritena valitsusele eksperte, ettevõtlus- ja kodanikeühendusi ning Eestis esindatud poliitilisi jõude.

Peame tähtsaks konkurentsivõimelise ja ettevõtjasõbraliku majanduskeskkonna kujundamist ning astume samme liigse bürokraatia ja halduskoormuse vähendamiseks. Tunnustame Eestit edasi viivaid tublisid ettevõtjaid ja töövõtjaid ning panustame majanduskasvu, mis parandab iga inimese käekäiku kõikjal, nii linnas kui ka maal.

Eesti Keskerakonna, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna ja Isamaa Erakonna ühine eesmärk on esindada kõiki Eestimaal inimesi. Me lähtume nelja aasta jooksul otsuseid langetades Eesti ees seisvatest väljakutsetest ja meie riigi ning rahva vajadustest, koormamata koalitsioonilepingut üleliigsete detailide ja retoorikaga.

1. Välis- ja julgeolekupoliitika

- Edendame sidusat, hoolivat ja sallivat ühiskonda, mille liikmed tunnevad end turvaliselt ja ühiskonna ellu kaasatuna.
- Taunime resoluutselt rahvuste vahelise vaenu ilminguid, antisemitismi ning ühiskonda lõhestavat retoorikat.
- Lähtume välis- ja julgeolekupoliitikas Eesti rahvuslikest huvidest, riiklikust suveräänsusest ning rahvusvahelisest õigusest, järgides rahvusvahelisi kokkuleppeid ja ÜRO põhimõtteid.
- Viime ellu iseseisvat ning järjepidevat välis- ja julgeolekupoliitikat eeskätt läbi oma kuuluvuse Euroopa Liitu ja NATO-sse. Eestile on oluline Euroopa Liidu ja NATO ühtsus ning koostöö. Näeme Euroopa Liitu riikide liidu, mitte liitriigina.
- Peame tähtsaks avatud majandussuhete arendamist, vaba ja õiglase väliskaubanduse jätkumist ning soodustamist maailmas.
- Meile on oluline strateegiliste suhete jätkuv arendamine Ameerika Ühendriikide, Põhjamaade ja Balti riikidega.
- Peame vajalikuks säilitada lähedased partnerlussuhted Ühendkuningriigiga ka pärast nende lahkumist Euroopa Liidust.
- Toetame julgeoleku, stabiilsuse ja heanaaberlike suhete edendamist kogu meie regioonis, sh Venemaaga.
- Peame oluliseks tihedat koostööd Euroopa Liidu idapartnerlusriikidega. Eesti toetab Ukraina suveräänsust ning territoriaalset terviklikkust.
- Peame tähtsaks meie ettevõtete toetamist välisriikides.
- Toetame laiapindset riigikaitset, iseseisva kaitsevõime arendamist, NATO kollektiivkaitse tugevdamist ja küberturvalisuse edendamist koostöös liitlastega. Tugevdame regionaalset julgeolekupoliitilist koostööd Poola ja Balti riikidega.
- Toetame kohustusliku ajateenistuse jätkumist, ajateenistust läbivate noorte arvu suurendamist ning Kaitseliidu võimekuse arendamist ja liikmeskonna kasvu.
- Eraldame riigikaitsele vähemalt 2% SKP-st, millele lisanduvad liitlaste vastuvõtukulud ning täiendavad vahendid võimelünkade täitmiseks. Toetame Eesti kaitsetööstust ning selle ekspordivõimekuse tõstmist.
- Toetame NATO heidutusmeetmete tugevdamist ja liitlaste püsivat sõjalist kohalolekut.

2. Siseturvalisus

Avalik kord ja võitlus kuritegevusega

- Tagame inimeste põhiõiguste ja -vabaduste võrdse ning tõhusa kaitse.
- Vähendame Politsei ja- Piirivalveametis, Päästeametis ja vanglateenistuses personali voolavust.
- Seame eesmärgiks siseturvalisuse valdkonna palgatõusu.
- Suurendame kogukondlikku vastutust ja võimalusi turvalisuse tagamisel, selleks toetame kohalike omavalitsuste korrakaitseüksusi ning viime seadusandluse vastavusse vajadusega tõsta korrakaitseüksuste ja abipolitseinike töö kvaliteeti ning volitusi. Samuti loome võimalusi turvaettevõtete kaasamiseks kogukondliku turvalisuse tagamiseks.
- Seame prioriteediks võitluse raske isikuvastase kuritegevuse, lähisuhtevägivalla ja eriti laste vastu suunatud seksuaalkuritegudega. Loome seksuaalkurjategijate, sh pedofiilide registri.
- Ohjeldame alaealiste õigusrikkumisi ning tõhustame alaealiste kaitsega tegelevate ametkondade ja ühiskondlike organisatsioonide koostööd.
- Pöörame enam tähelepanu küberkeskkonnast tulenevate ohtude selgitamisele ning nende vastasele võitlusele.
- Arendame digitaalset menetlust, video- ja valvesüsteemide võimekust, veebipolitseid, vormikaamerate kasutust.
- Ennetame, tõkestame ja avastame korruptsiooni, finantskuritegevust ja rahapesu, arendame kriminaaltulu konfiskeerimise võimekust.
- Monitoorime Euroopas toimuvaid vägivalla ilminguid, äärmusluse levikut ning suurenenud rännet, mis mõjutavad meie julgeolekut. Kindlustame politseijõudude valmisoleku ja reageerimisvõimekuse igal ajahetkel.
- Tõkestame Eesti riigi suhtes vaenulikku mõjutustegevust.
- Tõstame liiklusohutust ja liikluskultuuri eesmärgiga vähendada liiklusõnnetusi ning neis hukkunute ja vigastatute arvu.
- Peame pakkuma enam tuge kuriteohvritele ning kohaldama kurjategijate suhtes mõjusaid karistusi. Kuriteoga omandatud vara tuleb konfiskeerida ja suunata ohvrite abistamiseks.
- Töötame välja julgeolekulualased piirangud kaitseobjektide ümber. Muudame riigikaitse- ja julgeolekulualased kinnisasja omandipiirangud objektipõhiseks.

- Hoiame immigratsioonipoliitika Eesti kontrolli all. Me ei nõustu kohustuslike pagulaskvootidega. Pöörame erilist tähelepanu illegaalselt Eestis viibivate isikute kontrollile.

Päästevaldkond

- Toetame mitmekülgset ennetustööd õnnetuste ära hoidmiseks. Vähendame iga aastaselt tule- ja veeõnnetustes hukkunute arvu.
- Seame eesmärgiks päästjate palgatõusu.
- Uuendame päästetehnikat ja -varustust. Toetame kasutatud ja töökorras päästetehnika andmist vabatahtlikele päästjatele.
- Tagame elutähtsate teenuste toimepidevuse ja hädaolukorrast põhjustatud tagajärgede kiire likvideerimise.
- Suurendame koolide võimekust luua turvaline õpikeskkond, viime regulaarselt läbi tulekahju- ja kriisiõppusi.
- Arendame mereseiret, et tagada nii sise- kui välisjulgeoleku vajadused.
- Arendame merepääste ja reostustõrje võimekust.
- Tunnustame vääriliselt vabatahtlikke abipolitseinikke ja päästjaid, kes kaitsevad meie kogukondade turvatunnet.
- Viime ellu elanikkonnakaitse kontseptsioonis määratletud põhimõtted.
- Suurendame Päästeameti rolli elanikkonnakaitse korraldamisel kohaliku kogukonna ja omavalitsuse tasandil.

Riigipiiri valvamine ja kaitsmine

- Tähtsustame ja tõhustame riigipiiri valvamist ning kaitset.
- Jätkame Eesti idapiiri väljaehitamist. Tagame väljaehitatud piiri iga-aastase hoolduse. Suurendame kordonite ja piiripunktide reageerimise võimekust. Ohjeldame seeläbi ebaseadusliku sisserände ja salakaubaveo survet riigipiirile.
- Tõhustame ebaseadusliku immigratsiooni tõkestamist ka põhja- ja lõunapiiril.
- Eesti panustab jätkuvalt terrorismi- ja inimkaubanduse vastasesse võitlusse, riigipiiri tugevdamisse, Euroopa Liidu ja NATO välispiiri valvesse.

- Seisame ebaseadusliku sissērände ja viisade ning elamislubade väärkasutuste vastu, et tagada avalik kord, ohjeldada kuritegevust ning hoida riigi julgeolekut. Suurendame rändekontrolli võimekust.
- Loome eraldi eelarvega piirivalve struktuuriüksuse PPA-s, tagades asjakohase relvastuse ja muu varustuse.
- Tõhustame piirivalvuri õppesuunda Sisekaitseakadeemias.
- Loome politsei- ja piirivalve kriisireservi, mida saab kasutada nii piirivalve kui korrakaitse ülesannete täitmiseks.

3. Riigivalitsemine ja kodanikuühiskond

- Toetame bürokraatia ja halduskoormuse igakülgselt vähendamist riigijuhtimises ning riigiasutustega suhtlemisel nii eraisikutele kui ettevõtetele. Vähendame avaliku sektori mahtu.
- Jätkame ja täiendame nullbürokraatia projekti.
- Seame riigireformi 2019-2023 üheks poliitilistest prioriteetidest.
- Paneme valitsuse tegevuskavas paika riigireformi etappide sisu ja tähtajad ning võtame vastu asjakohased Riigikogu otsused.
- Nimetame riigireformi elluviimiseks vastutava valitsuse liikme ja kindlustame selleks vajaliku töökorralduse.
- Laiendame võimalusi kaugtööks nii avalikus kui erasektoris.
- Peame ametnike valikul esmatähtsaks nende erialast kompetentsust ning ei luba avaliku teenistuse politiseerimist.
- Viime läbi riigieelarve laiapõhjalise revisjoni, mille käigus vaatame üle kõik riigi tulu- ja kuluallikad ning hindame nende eesmärgipärasust.
- Suurendame läbipaistvust ning vähendame teabe asutusesiseseks kasutamiseks määramise aluseid.
- Hindame suurprojektide avalikele huvidele vastavust, kaasates sõltumatuid asjatundjaid, väliseksperite ja kodanikuühiskonna esindajaid.
- Säilitame keelepoliitika põhimõtted. Seisame eesti keele laiema kasutuse eest kogu Eestis.
- Arendame e-riiki nii, et inimeste ja ettevõtjate suhtlemine riigiga kõigis valdkondades oleks kaetud e-teenustega.
- Rakendame nn ühe ukse lahenduse, kus riik küsib andmeid vaid korra ja võtab need riskasutusele andmebaasides.
- Toetame laiemat inimeste informeerimist ühiskonnaelu teemadel, sh poliitilise välireklaami keelu lõpetamist.
- Kaasame kodanikuühiskonda seadusloome välja töötamisse tagamaks laiapõhjaline ning läbipaistev otsuste kujunemine.
- Jätkame represseeritute ja nende esindusorganisatsioonide toetamist.

- Edendame riigi ja kodanikusektori partnerlust nii toetusmeetmete arendamisel kui info vahetamisel.
- Tugevdame parlamentaarset demokraatiat ja tõstame Riigikogu võimekust.
- Vaatame üle Riigikogu valimise seaduse, muuhulgas eesmärgiga ühtlustada mandaatide arvu valimisringkondades.
- Säilitame e-hääletamise võimaluse, kuid süsteem peab olema kontrollitav, turvaline ja läbipaistev.
- Peame vajalikuks e-valimiste süsteemi täiendavat analüüsi ning sõltumatu rahvusvahelise auditi läbi viimist. Teostatud analüüsides tulenevalt viime ellu vajalikke uuendusi valimissüsteemi täiendamiseks.
- Sätestame seaduse tasemel elektroonilise hääletamise tulemuste kindlakstegemise reeglid vastavalt Riigikohtu lahendile.

Kodakondsuspoliitika

- Kodakondsuse ja keelepoliitika põhimõtteid ei muudeta.
- Kui isik, kes on andnud lojaalsusvande Eesti Vabariigile sooritab terrorikuriteo või riigireetmise, võetakse temalt kohtuotsusega Eesti kodakondsus.
- Koalitsioon ei seadusta topeltkodakondsust.
- Säilitame lihtsustatud kodakondsuse andmise puuetega inimestele.
- Kellelki ei tohi võtta sünniga omandatud Eesti kodakondsust.
- Oleme seisukohal, et kellelki ei tohi võtta Eesti kodakondsust ainult seetõttu, kui tagantjärele jõutakse hinnanguni, et kodakondsuse saamisel heauskselt käitunud inimene sai selle riigi eksituse tõttu.
- Lahendame õigusliku segaduse Abhaasia eestlaste kodakondsuse küsimuses.
- Korraldame kõigile soovijatele põhikooli lõpus riikliku tasemeeksami ühiskonnaõpetuses, mis on võrdsustatud kodakondsuseksamiga. Lisaks sellele toimub eesti keele lõpueksam (sh eesti keel teise keelena). Mõlema eksami positiivsel sooritamisel on võimalik seaduses sätestatud nõuete täitmisel taotleda isikul Eesti kodakondsust.
- Pakume Eesti kodakondsuse taotlejatele tasuta eesti keele kursusi ja tasustatud õppepuhkust keele õppimiseks.

- Võimaldame 20.08.1991. aasta seisuga Eestis elanud määratlemata kodakondsusega Eesti alalise elaniku ja kolmanda riigi kodaniku alaealistel järeltulijatel (lapsed ja lapselapsed), kes on Eestis sündinud ning Eesti Vabariigi alalised elanikud, saada Eesti kodakondsust taotluse alusel naturalisatsiooni korras, kui lapse vanemad või last üksi kasvatav vanem või täisealiseks saades laps esitab taotluse kolmanda riigi kodakondsusest loobumiseks. Võtame 1. jaanuariks 2020 vastu vajalikud seadusemuudatused.

4. Õigusriik ja otsedemokraatia

- Seisame õigusriigi eest. Toetame kutselist ja sõltumatut õigusemõistmist ning tänase kohtumajade võrgu säilimist. Soosime kohtuniku ametisse nimetamisel ulatuslikku õiguslast kogemust ning soodustame kohtunike rotatsiooni, spetsialiseerumist ja regulaarseid kohustuslikke koolitusi.
- Tõhustame inimkaubanduse vastast ennetustööd ning pöörame rohkem tähelepanu ohvrite õiguste tagamisele menetlustes.
- Suurendame tasuta õigusnõustamise ja õigusabi kättesaadavust ning kvaliteeti, seades fookusesse haavatavamad ühiskonnagrupid.
- Kohaldame Euroopa Liidu õigust tervemõistuslikult vältides ülereguleerimist.
- Säilitame prokuratuuri ja kohtute menetlusliku sõltumatuse.
- Kiirendame kriminaalasjade menetlust, tagades muuhulgas olulise avaliku huviga asjade kiire ja tõhusa menetluse. Nii kohtueelne kui kohtulik menetlus peab toimuma mõistliku aja jooksul ning selle rikkumisel tuleb menetlus lõpetada.
- Kujundame tõhususe huvides ümber täitesüsteemi, seades eesmärgiks õiglase ja proportsionaalse täitemenetluse, nõuete suurema täitmise ning kulutõhususe menetlusosalistele.
- Seame sisse loosiga kodanike seast valitavad kriminaalmenetluse rahvakohtunikud ning kaalume rahvakohtunike kaasamist teatud tsiviilmenetlustes nagu perekonnaõigus.
- Tagamaks ametnike vastutuse, vaatame üle riigivastutuse seaduse ning muuhulgas sätestame riigi vastutuse õigusemõistmisega seoses tekkinud kahju eest, nähes ette kahjutasu tõendatud olulise menetlusprotsessi rikkumise eest.
- Määrame Riigikogu erikomisjoni parlamentaarse järelevalve teostajaks prokuratuuri üle sarnaselt julgeolekuasutuste parlamentaarsele järelevalvele.
- Looame prokuratuuris võimaluse nimetada ametisse eriprokuröre teatud tähtajaga määratud prioriteetsete teemade menetlemiseks. Tagame eriprokuröri menetlusliku sõltumatuse. Riigikogu erikomisjon võib teha ettepanekuid riigi peaprokurörile eriprokuröri ametisse nimetamisel.

Rahvahääletus ja rahvaalgatus

- Algatame põhiseaduse muutmise rahvaalgatuse seadustamiseks ja rahvahääletuse laiendamiseks.
- Rahvaalgatus vajab 25 000 kodaniku allkirja. Rahvaalgatuse puhul on juriidiline vorm seaduseelnõu, mitte otsuse eelnõu. Rahva poolt algatatud seaduseelnõu peab jõudma Riigikogus lõpphääletusele.
- Rahvahääletuse algatamiseks rahva poolt on vaja 50 000 kodaniku allkirja.
- Kui rahvahääletusele pandud seaduseelnõu ei saa poolthääle enamust, siis ei too see kaasa Riigikogu erakorralisi valimisi.
- Rahvahääletusele pandud küsimus loetakse vastuvõetuks, kui osa võtab vähemalt viiskümmend protsenti hääleõiguslikest kodanikest ning seaduseelnõu või muu riigielu küsimus on saanud 5% võrra enam toetushääli kui vastuhääli.
- Põhiseaduse muutmine rahvahääletuse kaudu vajab 25% võrra enam toetushääli kui vastuhääli.
- Sama küsimust ei saa teist korda rahvahääletusele panna vähemalt kolme aasta jooksul.
- Rahvahääletusele ei saa panna Eesti Vabariigi põhiseaduse aluspõhimõtteid ega eelarve, maksude, riigi rahaliste kohustuste, välislepingute ratifitseerimise ja denonsseerimise, erakorralise seisukorra kehtestamise ja lõpetamise ning riigikaitse küsimusi.

5. Kohalik elu ja regionaalpoliitika

- Jätkame Eesti haldusjaotuse ja haldusüksuste staatuse korrastamisega.
- Toetame kohalike omavalitsuste ühistegevuse võimekuse tugevdamist maakonna ulatusega ülesannete ühiseks täitmiseks ja arengu kavandamiseks.
- Tagame maakoolide, lasteaedade, arstiabi, operatiivse päästeteenistuse ja politsei, kiire internetiühenduse ning teiste avalike teenuste ühtlase kättesaadavuse kogu Eestis.
- Toetame kogukondliku liikumise, sh külavanemate rolli kohaliku elu kujundamisel.
- Motiveerime kohalikke omavalitsusi soosima ettevõtlust.
- Lihtsustame ettevõtluse edendamiseks vajaliku maa üleandmist kohalikele omavalitsustele.
- Korrastame seadusandlust, et juurdepääs kinnistutele oleks tagatud.
- Suurendame omavalitsuste eelarvelist iseseisvust, tõstes nende otsustusvabadust riiklike sihtotstarbeliste vahendite kasutamisel.
- Anname kohalikele omavalitsustele täiendavaid ülesandeid, mida nad efektiivsemalt täita suudavad, ja kasvatame vastavalt ka tulubaasi.
- Vaatame üle kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse.
- Soodustame inimeste tagasipöördumist maapiirkondadesse.
- Tõstame väikesaarte kogukondadele osutatavate esmatähtsate teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti, et tagada saarte elanikele vajalikud elamistingimused.
- Suurendame investeeringutoetusi ning eluasemelaenude ja ettevõtete investeeringulaenude käendamist maapiirkondades.
- Viime Tallinnast igasse maakonnakeskusesse ühe riigiasutuse või riigile kuuluva ettevõtte. Seame eesmärgiks viia nelja aastaga 1000 täiendavat töökohta Tallinnast välja.
- Jätkame regionaalprogramme ja teeme Eesti maapiirkondade külapildi korda. Seejuures peame oluliseks lagunenu ja vanade hoonete korda tegemist, neile funktsiooni leidmist või lammutamist.

6. Maaelu, põllumajandus ja kalandus

- Tagame Eesti põllumajandus- ja toidutootjatele võrdsed konkurentsitingimused Euroopa Liidus. Seisame otsetoetuste võrdsustamise eest ja maksame meie põllumeestele üleminekutoetusi ning jätkame tõuaretustoetuste maksmist.
- Seisame järgmisel Euroopa Liidu eelarveperioodil MAKi rahastamise eest.
- Kindlustame Eesti isevarustatuse taseme põhitoiduainetega.
- Tagame kõikide põllumajandustootjate võrdse kohtlemise olenemata nende suurusest ja eripärast. Toetame mõistlikku tasakaalu tava- ja mahetootmise vahel.
- Keelustame Eestis GMO kultuuride kasvatamise (välja arvatud labori- ja teadusuuringud).
- Toetame talude, sealhulgas peretalude kui Eesti traditsiooniliste põllumajandustootmisüksuste arengut.
- Jätkame noortalunike toetamist. Töötame välja täiendavad meetmed, et edendada põlvkondade vahetust, samuti talude üleandmist vanematelt järglastele.
- Jätkame kodumaise mesinduse arendamist ja mesilasperede toetuse maksmist.
- Toetame põllumeestele kuuluvate ühistute rajamist ja arendamist saaduste tootmiseks, ümbertöötlemiseks ja müügiks.
- Tagame krediitvõimalused. Oluline on edendada põllumajandusettevõtete riskijuhtimist ja võimaldada neile arenguks vajaliku krediidi kättesaadavus.
- Töötame koostöös tootjatega välja riskijuhtimise meetmed.
- Leiame võimalusi reguleerida maa ja metsa müümist. Põllu- ja metsamaa müümisel ning rentimisel eelistame kohalikku tootjat.
- Kaitseme väärtusliku põllumaa jätkuvat kasutamist põlluna ja vähemväärtusliku põllumaa kasutamist muu biomajanduse arendamiseks.
- Suurendame põllumajandusteaduse stabiilset rahastamist.
- Tagame nõuandesüsteemi stabiilse arengu, panustades vajadusel riigieelarve vahendeid.
- Edendame ausaid kauplemistavasid. Seisame tarneahela hea toimimise, ebaausate kauplemistavade tõkestamise ja toiduainete korrektse märgistamise eest.
- Seame prioriteediks maapiirkonnas majandustegevuse mitmekesistamise ja LEADER meetme tegevuste kaudu konkurentsivõimelise palgaga töökohtade loomise.
- Väärtustame Eesti toidukultuuri ja piirkondade eripära.

- Edendame Eesti toidu eksporti ja aitame kaasa meie toidusektori positiivse kuvandi loomisele ja tugevdamisele ning uute sihtturgude avamisele.
- Toetame erinevate meetmete kaudu kodumaise kalanduse kestlikkust ja töökohtade säilitamist kalandussektoris.
- Pooldame stabiilset püügiõiguste süsteemi, kvaliteetset ülevaadet kalavarude seisust ning efektiivset järelevalvet kalavarude kasutamise üle.
- Toetame avamere kalakasvatuse jaoks vajalike seaduste, reeglite ning võimaluste väljatöötamist.
- Soodustame kalapüügiga tegelevate ettevõtjate tegevuste mitmekesistamist, mis kindlustab kalurid aastaringse sissetulekuga.
- Vaatame üle erimärgistatud kütuse kasutamisega seotud piirangud.

7. Tervishoid

- Seisame solidaarse tervishoiumudeli ja selle arendamise eest.
- Parandame arstiabi kättesaadavust ning lühendame ravijärjekordi.
- Viime läbi tervishoiu rahastamise reformi eesmärgiga tõhustada ressursi kasutamist ning pakkuda inimestele rohkem kvaliteetseid teenuseid:
  - a) parandame esmatasandi arstiabi kättesaadavust ja perearstinduse tehnoloogilist taset;
  - b) kaalume ajutise töövõimetuse hüvitise maksmise välja viimist Haigekassast;
  - c) töötame välja ravijuhtumi diagnoosipõhise rahastamise mudeli;
  - d) analüüsime raviteenuste hindu ja nende komponente.
- Panustame perearsti süsteemi toimimisse, et vähendada EMO ja eriarstiabi koormust.
- Tagame perearstikeskustes vastuvõtu ka õhtustel tundidel ning nädalavahetustel.
- Säilitame maakondlikud haiglad ja rajame tervisekeskusi. Tagame arstiabi inimestele võimalikult kodu lähedal, arvestades regionaalpoliitilisi kaalutlusi.
- Tõhustame narkomaania ja alkoholismi ennetust ning ravi. Peame oluliseks rakendada sõltlastest vägivaldsetele kurjategijatele kohustuslikke võõrutusprogramme.
- Tagame haigekassa poolt rahastatavate teenuste osutajate võrdse kohtlemise.
- Kiirendame digisaatekirjade, e-konsultatsioonide, digiregistrite ja teiste digilahenduste kasutusele võtmist.
- Käivitame personaalse terviseplatvormi väljatöötamise, mis aitab inimesel koguda ja analüüsida terviseandmeid ning kujundada oma tervisekäitumist. Viime ellu põhimõtte, et igal täisealisel inimesel on oma perearstiga kokku lepitud terviseplaan.
- Analüüsime võimalusi raviteenuste kättesaadavuse laiendamiseks ravikindlustuseta inimestele.
- Peame oluliseks laste ja noorte regulaarse terviseseisundi jälgimist, sh ülekaalulisuse, sõltuvustegevuste ja vaimse tervise probleemide vähendamist.
- Suurendame haiguste ennetusse suunatavaid vahendeid.
- Looime vajalikud süsteemid inimeste vaimse tervise alaseks harimiseks, kogunevate probleemide ennetamiseks ja raviprotsessi õigeaegseks käivitamiseks.
- Vaatame üle hambaravihüvitise korra ning muudame hüvitise patsiendiga kaasaskäivaks. Pöörame erilist tähelepanu profülaktikale ja noorte hambaravile.

- Laiendame nõustamisprogramme teadlikuks pereplaneerimiseks, tervete laste sünniks, emade tervise kaitseks ja abortide arvu vähendamiseks.
- Teeme koostööd sotsiaalpartneritega tööõnnetus- ja kutsehaiguskindlustuse põhimõtete välja töötamiseks.
- Laiendame loovisikute sotsiaalseid garantiisid, eeskätt ravikindlustust.

8. Sotsiaalne turvalisus

- Kaasame eakaid ühiskondlikult oluliste küsimuste aruteludesse läbi eakate nõukogude.
- Jätkame seeniorite teenusmajade loomist, mis tagavad eakatele nii hoolekande kui ka olmeteenused.
- Seame eesmärgiks erakorralise pensionitõusu, et tõsta eakate toimetulekut ja heaolu.
- Kehtestame üleriigilised põhimõtted hooldajatoetuse maksmiseks.
- Kujundame püsiva puude tõestamise süsteemi lihtsamaks ja inimsõbralikumaks.
- Laiendame õendusteenuse kättesaadavust nii kodus kui hooldekodudes.
- Seame eesmärgiks parandada erivajadusega inimeste abivahendite kättesaadavust.
- Laiendame puuetega laste ja noorte õppevõimalusi.
- Kaasajastame erivajadustega inimeste teenuste ja toetuste korralduse ning rahastuse.
- Loomme arusaadavad reeglid sotsiaalteenuste eest tasumisel maksimaalse omaosaluse määramiseks, lähtudes põhimõttest, et koduteenused peaks olema inimesele soodsamad kui hooldekodusse paigutamine.
- Parandame elukeskkonna ligipääsetavust kõigi valdkondade üleselt.
- Jätkame koostöös omavalitsustega intellektihäirega inimeste elukeskkonna parandamist ja teenuste (sh ööpäevaringsete) arendamist.
- Käivitame innovaatilisi lahendusi koduse toimetuleku ja hoolduse toetamiseks.
- Töötame välja Eestile sobiva vabatahtlike koostöömudeli hoolekandes.
- Tagame kooliaja lõppedes kõigile mitteiseseisvatele puudega noortele koha, kuhu edasi suunduda.
- Suurendame kodus pakutavate sotsiaalteenuste (sh hooldusteenuste) mahtu, valikut ja kvaliteeti.
- Suurendame nii rehabilitatsiooni kui ka taastusravi võimalusi.
- Paneme rõhku pikaajalise hoolduse valdkonnas töötavate spetsialistide väljaõppele ja täiendharidusele.
- Jätkame hooldust vajavatele keerulisematele sihtgruppidele (nt dementsusega inimesed, autismispektrihäirega inimesed) pakutavate teenuste ja hooldekodukohtade arendamist ja kaasajastamist.

- Jätkame sundüürnike ja represseeritute andmebaasi täpsustamist ning analüüsi koostöös omavalitsuste, Eesti Üürnike Liidu, Eesti Memento Liidu ja Eesti Omanike Keskliiduga võimalikke lahendusi.

Pensioni II samba reform

- Säilitame teise pensionisamba ja selle poolt pakutavad teenused.
- Vaatame üle pensionifondide haldustasud, teise samba väljamaksete korra pensioniikka jõudmisel ning kindlustuslepingute sõlmimise ja lõpetamise tingimused.
- Me ei muuda kogumispensioni süsteemiga liitumise korda ning inimesed, kellel on kehtiva seaduse järgi kohustus süsteemiga liituda, liidetakse süsteemiga ka edaspidi automaatselt.
- Kaalume tööandja poolt töötajatele pensioni kogumise võimaluste soodustamist.

Võtame 1. jaanuariks 2020 vastu seadusemuudatused, millega:

- Teise pensionisambaga liitunud ja tulevikus liituvad inimesed saavad õiguse teise pensionisamba skeemist avalduse alusel väljuda. Väljunud inimesi koheldakse analoogselt nendega, kes ei ole teise sambaga liitunud. Selleks töötame välja väljamaksmise tingimused ja korra. Väljamaksed teise samba pensionifondidest tehakse pärast avalduse esitamist kahe aasta jooksul ning neilt tasutakse tulumaks.
- Teise samba pensioni kogumist jätkavad inimesed saavad õiguse esitada avaldus, mille alusel kantakse teise sambasse tehtavad maksed (2%+4%) edaspidi teise samba fondi asemel otse inimese investeerimiskontole.
- Teise pensionisambasse kogutud vara võimaldatakse kanda pensioni koguja investeerimiskontole. Väljamaksed teise samba fondidest investeerimiskontole tehakse pärast avalduse esitamist kahe aasta jooksul, fondide vahetamisega samadel tähtaegadel.
- Investeerimiskontolt vahendite väljavõtmine on võimalik igal ajahetkel. Vahendite väljavõtmisel tuleb tasuda tulumaks.
- Laiendame investeerimiskonto kasutamise võimalusi.
- Inimestele, kes ei ole teise samba süsteemiga liitunud või on süsteemist väljunud, antakse õigus sellega liituda.

9. Haridus- ja teaduspoliitika

Teadus ja kõrgharidus

- Seame eesmärgiks tõsta riigi poolt teadus- ja arendustegevuseks eraldatavate vahendite tase vähemalt 1%-ni SKT-st. Peame oluliseks erasektori investeeringute osakaalu tõusmist teadus- ja arendustegevusse.
- Eraldame osa riigi teadus- ja arendustegevusse suunatavatest vahenditest kaasrahastusena ettevõtjatele, kes tellivad teadusasutustelt teenuseid või tegelevad ise teadus- ja arendustegevusega. Motiveerime teadlasi ja teadusasutusi panustama turulähedasse toote- ja tehnoloogiaarendusse.
- Kaasame Eesti Teaduste Akadeemia esindajaid riigile oluliste küsimuste langetamisel.
- Paneme teaduse ja hariduse valdkonna ning erasektori koostöös Eesti liikmelisuse maailma teaduskeskustes maksimaalselt tööle.
- Soodustame teaduse rahastus- ning hindamissüsteemi kaudu eestikeelse teadustöö edendamist, Eestiga seotud teemade uurimist ning riigi ja ühiskonna huve teenivat teadustööd.
- Seame prioriteetseks rahvusteaduste kui rahvusliku identiteedi põhialuse edendamist. Toetame ja edendame Eesti lähiajaloo teaduslikku uurimist.
- Tagame õppejõududele konkurentsivõimelise palga ning üliõpilastele tasuta ja kõrge kvaliteediga hariduse eesti keeles (välja arvatud rahvusvaheliste lepingute alusel toimuvad koostöövõrgustikud, ühisõppekavad, üliõpilasvahetused, koostööprojektid jms). Seame kõrghariduse lisarahastamisel eesmärgiks, et eestikeelse kõrghariduse osakaal ei väheneks.
- Jätkame eestikeelse kõrghariduse õppevara programmiga.
- Analüüsime Eestile olulistes valdkondades riiklikult tagatud õppelaenu süsteemi loomist, kus ülikooli lõpetaja ei pea õpingute lõpus laenu tagasi maksma, kui ta töötab vähemalt viis aastat Eestis.
- Loomme paremad võimalused erivajadusega õppurite (sh vaegkuuljad ja vaegnägijad) osalemiseks kõrghariduses ja kutseõppes.
- Seame eesmärgiks doktorandipalga kehtestamise.
- Arendame elukestvat õpet ning rahvaülikoolide tegevust täiskasvanute täienduskoolituste ellu viimisel.
- Lahendame viipekeeletõlkide õpetuse küsimuse.

Alus-, põhi- ja keskharidus

- Väärtustame lasteaiaõpetajate tööd. Teeme koostööd kohalike omavalitsustega, et lasteaiaõpetajate palk tõuseks.
- Seame eesmärgiks õpetajate palgatõusu jätkamise ja tunnustame nende tööd.
- Korraldame õpetajate IT-alast ettevalmistust ning seome õppekavad tihedamalt IT-vahendite kasutamisega nii iseseisvas töös kui ka koolitunnis.
- Tagame õpetajatele professionaalse nõustamise, mis hõlmab nii üldpedagoogilist, psühholoogilist kui ka hariduslike erivajadustega õpilaste õpetamise alast nõustamist.
- Kasvatame ühisosa kutse- ja üldhariduse vahel, suurendame valikuvabadust haridussüsteemis ning tõstame kutsehariduse mainet. Pakume noortele tööturul konkurentsivõimelist haridust ja kutseoskusi.
- Tagame kodulähedaste koolide säilimise.
- Toetame suurema otsustusõiguse andmist koolidele ja vähendame kohustuslike ainete mahtu õppekavas.
- Teeme kõik, et muuta lasteaiad, põhikoolid, gümnaasiumid ja kutsekoolid turvaliseks ning kiusamisvabaks. Edendame sotsiaalmeedia käitumise norme ja etiketti, et vähendada virtuaalkiusamist.
- Tagame koolivõrgu mitmekesisuse. Selleks tagame riigi-, munitsipaal- ja erakoolidele ühetaolised rahalised võimalused hariduse pakkumiseks.
- Tõstame õpilaste liikumisharjumust tervislike eluviiside lahutamatu osana. Selleks teeme koostööd riigi, kohalike omavalitsuste, haridusasutuste, lapsevanemate ning erasektori vahel.
- Tõhustame tervise, sotsiaal- ja haridusvaldkonna koostööd kindlustamaks lastele vajalike tugiteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi olenemata lapse elukohast ja haridusliku erivajaduse olemasolust.
- Looime koolides programmi IT-õppe parandamiseks ning integreerime IT-õppe riiklikku õppekavasse. Laiendame koolides robotika- ja programmeerimisõpet.
- Toetame koolides maleõpet selleks vajaliku inventari soetamisega ning soosime erinevate mõttemängude arendamist.
- Toetame usundiõpetuse laialdasemat pakkumist valikainena.
- Vaatame üle gümnaasiumihariduse korralduse.

- Korrastame põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamise tingimused.
- Võimaldame kõigile noortele vähemalt keskhariduse või kutsekvalifikatsiooni.

Eesti keel

- Arendame eesti keele majade tegevust ja eesti keele õppe võimalusi.
- Laiendame eesti keele majade võimalusi lapsevanemate nõustamisel ja toetamisel eesti keele, hariduse, keelekümluse ja muude eesti keele oskuste parandamise ning täiendamise võimaluste osas.
- Kasvatame eesti keele õppe ja kasutamise võimalusi internetis ja nutiseadmetes. Loome tasuta eesti keele õppe nutirakenduse, mida saab kasutada nii Eestis kui üle maailma eesti keele omandamiseks.
- Toetame eesti keele õpet välisriigi koolides, kus õpivad eestlaste kogukonna lapsed. Laiendame vabalt kättesaadavat eestikeelset ja eesti keele digiõppevara.
- Tagame lasteaedades ja koolides väga hea eesti keele õpetamise taseme. Pöörame erilist tähelepanu piisava arvu õpetajate ettevalmistamisele ja motiveerimisele. Viime sisse palga lisakoeffitsiendi eestikeelse õppe edendamiseks.
- Peame oluliseks, et lasteaedades ja koolides oleks eesti keele oskust arendav kaasaegne metoodika ja õppevahendid. Seame eesmärgiks, et kõik koolilõpetajad valdavad vabalt eesti keelt, on võimelised jätkama oma õpinguid Eesti kõrgkoolides ja on konkurentsivõimelised tööturul.
- Töötame välja eestikeelse hariduse arendamise plaani, mis võimaldab lastel jätkata oma õpinguid eesti keeles.
- Loome Riigikogu juurde eesti keele õppe ja arenguga tegeleva probleemkomisjoni.
- Jätkame olemasoleva pilootprogrammiga, lubades pedagoogiliselt põhjendatud paindlikkust keele- ja aineõppe teostamisel kindlaks määratud mitmekeelsetes gümnaasiumites koos süvendatud eesti keele õppega.
- Säilitame ja uuendame Kohtla-Järvel eestikeelse eraldiseisva õppeasutuse.

10. Kultuur, sport ja noorsootöö

- Hoiame ja arendame eesti keelt, mis on meie põhiseaduslik väärtus ning kohustus.
- Avar dame laste võimalusi käia regulaarselt teatris, muuseumis ja kontsertidel.
- Toetame Eesti laulu- ja tantsupeotraditsiooni jätkumist, väärtustades koorijuhte ning tantsuõpetajaid. Jätkame riigi poolt toetatud programmidega, et tagada eesti rahvakultuuri säilimine.
- Seame eesmärgiks kõrgharidusega kultuuritöötajate palgatõusu.
- Väärtustame kirikute ja koguduste panust kohaliku kultuurielu edendamisel.
- Toetame riiklikult oluliste Eesti ajaloo- ja kultuuriobjektide, sh sakraalehitiste renoveerimist ning kaasajastame muinsuskaitse nõuded.
- Algatame Globaalse Eesti programmi ülemaailmse Eesti kogukonna aktiveerimiseks ja kaasamiseks. Toetame eesti rahvuskultuuri tutvustamist ja viimist laia maailma ning eesti keele ja kultuuri hoidmist, arendamist ja uurimist kaasates meie kogukondi välismaal ja hea tahte saadikuid.
- Toetame rahvaraamatukogude rolli ühiskonnas ning loome tingimused nende töö kaasajastamiseks ning tugevama sünergia loomiseks teabelevi ning kultuuri- ja huvitegevuse teiste valdkondadega.
- Jätkame kultuuripärandi, muuseumikogude ja arhiivide digiteerimist ning digitaalsel kujul kättesaadavaks tegemist.
- Töötame välja loovisikute ja ühiskonna huve arvestava lahenduse nn tühja kasseti tasu süsteemi kaasajastamiseks.
- Avar dame loomemajanduse ettevõtete võimalusi ning tootearendust, eksporti ja turundust toetavaid riiklikke meetmeid ka loovtööstuse (sh filmitööstuse) ettevõtetele.
- Peame oluliseks metseenlust ja motiveerime sponsorlust ning erakapitali suuremat kaasamist kultuuri loomisesse ja edendamisse.
- Toetame kultuurivaldkonnas loomevaldkondade eksporti ja rahvusvahelistumist. Toetame rahvusvahelise filmitööstuse toomist Eestisse ja selleks vastava taristu loomist.
- Toetame eesti filmikunsti ja audiovisuaaltööstust.
- Laiendame kunsti kättesaadavust. Selleks käivitame galeriiprogrammi, mis loob vajalikud tingimused eesti kunsti eksponeerimiseks väljaspool suuremaid linnu.

Sport

- Renoveerime ja laiendame koostöös kohalike omavalitsuste ja erasektoriga riigi spordirajatiste võrku. Toetame kohalikke omavalitsusi kergliiklusteede ja liikumisradade võrgustike loomisel ning multifunktsionaalsete aastaringselt kasutatavate spordiväljakute, sh jalgpalli sisehallide rajamisel.
- Seisame ausa mängu põhimõtete järgimise eest ning võitleme kokkuleppemängude ja dopingu vastu.
- Iga laps peaks päevas vähemalt 60 minutit aktiivselt liikuma. Toetame valikainena spordi pakkumist kooliprogrammi loomuliku osana ja jätkame ujumise algõpetust.
- Tagame toetuse andekatele noorsportlastele ning nende treeneritele.
- Peame oluliseks jätkata Eesti Olümpiakomitee programmi „Team Estonia“.
- Jätkame riikliku treeneritoetuse programmi ning kohtunike toetamist.
- Loomme riikliku invaspordi toetusprogrammi, mis annaks harrastajatele ja sportlastele suuremad võimalused treeninguteks ning osalemiseks nii siseriiklikel kui ka rahvusvahelistel võistlustel.
- Toetame rahvusvaheliste suurvõistluste korraldamist Eestis.

Noored

- Peame oluliseks noorte suuremat kaasamist riigielu juhtimisse.
- Toetame noorteorganisatsioone ning noortevolikogude ja noorteühenduste rolli tõstmist.
- Tunnustame mitteformaalset haridust kui osa noore enesearengust ja haridussüsteemist, tagades ligipääsu kvaliteetsele huviharidusele. Väärtustame läbi vabatahtliku kogemuse omandatud oskusi.
- Toetame noorte isamaalise kasvatusena tegelevaid organisatsioone.
- Laiendame laste võimalusi osalemaks suvelaagrites ja õpilasmalevates.
- Toetame puuetega noorte võimalusi osaleda huviringides, noortekeskuste tegevustes jt noortele suunatud tegevustes.
- Toetame noori tööturule sisenemisel. Peame oluliseks ennetustegevusi mittetöötavate ja mitteõppivate (NEET) noorte arvu vähendamiseks.

11. Sidus ühiskond ja rahvastik

Pered ja rahvastik

- Tagame lasterikastele ja noortele peredele võimaluse saada oma kodu soetamiseks või parendamiseks laenu riigi käendusel ning ilma kohustusliku omafinantseeringuta. Kaasajastame lasterikaste perede Kredexi kodutoetuse kriteeriume ja summasid.
- Jätkame meetmega kohalike omavalitsuste elamufondi investeringute toetamiseks.
- Seame eesmärgiks suurendada maksuvaba tulu lähtudes laste arvust peres.
- Loomme välismaalt tagasipöördumiseks institutsiooni, mille ülesandeks on perede ja üksikisikute nõustamine, et lihtsustada Eesti elukorraldusega taas harjumist, elu- ja töökoha ning lastele koolikoha leidmist ja muude praktiliste küsimuste lahendamist.
- Tagame riigipoolse elatisabi süsteemi efektiivse toimise, mis tagaks elatisraha mittesaavate üksikvanematele laste elatisraha kindlustamise.
- Võitleme perevägivallaga, analüüsime praeguseid menetluspraktikaid ning kujundame välja tõhusamad meetmed, sh täiendades seadusi.
- Koostöös omavalitsustega võtame suuna, et igas omavalitsuses oleks vähemalt 1 lastekaitsetöötaja 1000 lapse kohta.
- Peredele on parim, kui laste kasvamisest võtavad võrdselt osa mõlemad vanemad ning vanematel on võimalus saada tuge ja teavet vanemaks olemisest.
- Arendame vanemlust, sh kasuperesid toetavaid programme ja teenuseid.
- Arendame teenuseid laste murede, sh vaimse tervise probleemide varajaseks märkamiseks.
- Viime läbi muu riigielu küsimusena rahvahääletuse ettepaneku kohta täiendada põhiseadust määratledes abielu mehe ja naise vahelise liiduna. Antud riigielu küsimuse hääletuse viime läbi 2021. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu valimiste ajal.
- Juhul kui rahvahääletuse tulemus on positiivne, siis võtame vastu põhiseaduse täienduse, määratledes abielu mehe ja naise vahelise liiduna.
- Koalitsioonierakondadel ei ole ühist seisukohta kooseluseaduse tühistamise ega rakendamise osas.
- Loomme Riigikogu juurde rahvastikukriisi lahendamise tegeleva probleemkomisjoni.

Rahvusvähemused

- Tagame kõikidele rahvusgruppidele Eestis oma rahvuskultuuri arendamise võimalused koos vabadusega integreeruda eesti rahvuskultuuri.
- Jätkame rahvusvähemuste kultuuriseltside ja pühapäevakoolide toetamist.
- Arendame koolitussüsteemi, mis tagab erinevatele elukutsetele ja tegevusvaldkondadele vastavad eesti keele kursused.
- Tõstame venekeelse elanikkonna teadlikkust õiguskeskkonnast ja tagame neile riigi õigusabi.
- Edastame aktiivsemalt avaliku sektori tööhõive võimalusi ka muukeelsele elanikkonnale.
- Mitmekesistame ja arendame lõimumispoliitikat. Toetame inimeste lõimumist Eesti ühiskonna ja eesti kultuuriga.

12. Majandus, ettevõtlus ja maksud

Majandus, rahandus ja tööturg

- Anname erainvestoritele võimaluse investeerida praegu riigile kuuluvatesse äriühingutesse. Selleks müüme osaluse nendes riigi äriühingutes, mida riik strateegiliste huvide tõttu omama ei pea.
  - AS Eesti Teed (100% müük)
  - AS Operail (kuni 49% müük)
- Kapitalituru arendamiseks ja riigile kuuluvate ettevõtete juhtimise parandamiseks viime teatud riigi äriühingute vähemusosalused börsile, arvestades rahvaaktsia põhimõtetega. Nt Enefit Green (kuni 49%).
- Me ei võõranda strateegilisi äriühinguid, mis tegutsevad valdkondades, kus puudub konkurents ning mille võõrandamine võib suurendada julgeolekuriske või ohustada elutähtsate teenuste osutamist.
- Vaatame üle riigi kui omaniku kinnisvarapoliitika.
- Seisame rahvusvaheliselt tunnustatud hea ja konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna eest.
- Peame õigeks struktuurse tasakaalu reeglitest lähtuvat eelarvepoliitikat.
- Arendame Eesti kapitaliturgu, et iga hea investeering leiaks omale sobiva rahastuse panga, börsi, ühisrahastuse või otseinvesteeringute kaudu.
- Näeme puhast keskkonda, puhast õhku ja puhast vett Eesti konkurentsieelisena turismi, puhta toidu, looduskosmeetika ja -farmaatsiatoodete ning turismiteenuste turundamisel ja ekspordil.
- Kasvatame Eesti atraktiivsust turismisihtkohana ja populariseerime siseturismi.
- Töötame Eesti majanduskasvu potentsiaali ning avaliku sektori efektiivsuse tõstmise nimel.
- Jätkame tööstusparkide arendamist ning toetamist loomaks võimalusi väärtusahela tekkeks ühte piirkonda.
- Väärtustame Eesti transiidisektorit ning selle konkurentsivõimelisust.
- Väärindame Eesti toorainet kohapeal ning loome kõrge lisandväärtusega töökohti üle Eesti. Toetame metsanduse tasakaalustatud arengut.

- Pakume energiamahukatele ettevõtetele tootmissisendit, mis tõstab nende konkurentsivõimet.
- Vähendame ka edaspidi ettevõtjate halduskoormust ning bürokraatiat. Rakendame andmete kogumisel ühekordse küsimise põhimõtet.
- Laiendame investeerimiskonto kasutamise võimalusi, et inimestel oleks võimalik investeerida rohkematesse varaklassidesse.
- Soodustame riigihangetel innovaatiliste lahenduste tellimist ning sotsiaalse vastutustundlikkuse põhimõtete järgimist.
- Peame oluliseks, et Eesti saaks erasektori ja avaliku sektori koostöös kaasaegse rahvusvahelise konverentsiturismi keskuse.
- Toetame Eesti ettevõtete osalemist Dubai EXPO-l, et kasvatada meie teenuste ja toodete eksporti ning tuntust piirkonnas.
- Väärtustame eksportivaid ettevõtjaid. Laiendame selleks Eesti diplomaatilisi esindusi ning suurendame majandusdiplomaatide ja -nõunikke arvu välismaal.
- Laiendame tööhõive suurendamiseks ümberõppe, täiendkoolituste ja täiskasvanuhariduse võimalusi.
- Kaalume noorte tööhõive soodustamiseks töölepingu seaduse muutmist ja nõuete leevendamist.
- Peame vajalikuks renditööjõu kasutamise täpsemat reguleerimist ja kontrolli.
- Eelistame eestlaste tagasipöördumist võõrtööjõule ning toetame riiklike meetmetega passiivsete inimeste tööhõivesse kaasamist.
- Järgime Eesti majandusele ja ühiskonnale kasulikku ning ranget sisserändepoliitikat. Tõhustame kontrolli illegaalse immigratsiooni üle ning vaatame üle sisserändekvoodi erandid, mida kuritarvitatakse.
- Täpsustame streigi ja läbirääkimiste korraldust eesmärgiga reguleerida paremini töötajate ja tööandjate õigusi ning kohustusi. Määrame seadusega lepitustähtajad ja piiratud streigiõigusega valdkonnad.
- Jätkame kolmepoolsete kohtumiste korraldamist Eesti Ametiühingute Keskliidu ja Eesti Tööandjate Keskliiduga tööturгу puudutavates küsimustes.

Maksupoliitika

- Jätkame laevade Eesti lipu alla toomise projektiga, loome vajalikud maksuerisused ning pakume kvaliteetsemaid kaldasektoriteenuseid.
- Töötame välja arengusuunad Eesti kui mereriigi staatuse tõstmiseks. Analüüsime riikliku merenduse reformi vajalikkust.
- Analüüsime maamaksuvabastuse laiendamise võimalusi liitsihtotstarbega maal elavatele koduomanikele.
- Analüüsime erinevaid võimalusi, sh maksupoliitilisi muudatusi, riiklikke investeringuid, regionaalseid programme jms tagamaks tasakaalustatud areng kogu Eesti territooriumil.
- Vähendame elektri võrgutasusid ja taastuvenergia tasusid.
- Analüüsime võimalusi laiendada tarbijate ringi, kes saavad kasutada elektri- ja gaasiaktsiisi soodusmäärasid.
- Lahendame Eestis elavate eakate välismaal teenitud pensioni topeltmaksustamise küsimuse.
- Analüüsime osaajaga töötajate sotsiaalmaksukoormuse vähendamise võimalusi.
- Analüüsime e-raamatutele ja e-online ajakirjandusele madalama käibemaksumäära kehtestamist.
- Seame eesmärgiks maksutulude Eestisse tagasi toomise ning piirikaubanduse ohjeldamise läbi aktsiiside langetamise.

13. E-riik ja infoühiskond

- Viime e-teenused, eesti.ee keskkonna ja riigi IT-lahendused uuele arengutasemele muutes teenused proaktiivsemaks. Muudame e-riigi mobiilisõbralikuks.
- Vähendame riigile andmete esitamise koormust. Selleks järgime e-teenuste arendamisel andmete ühekordse sisestamise printsiipi, et vähendada kodanike ajakulu riigiga suhtlemisel.
- Toetame riigi ja riigiettevõtete poolt kogutud andmete turvalist ning anonüümset kasutamist ka erasektori poolt.
- Tagame isikuandmete kaitse. Tagame avalikule sektorile (sh tervishoiusüsteemile) esitatud delikaatsete isikuandmete kaitse ja inimestele võimaluse kontrollida oma andmete kasutamist.
- Toetame riigile loodud IT-lahenduste eksporti.
- Jätkame küberrünnete vastu võitlemisel rahvusvahelist koostööd ning tõstame avalikkuse teadlikkust küberturvalisusest.
- Arendame Eesti ärikeskkonda e-residentidele atraktiivsemaks arvestades e-residentsus 2.0 programmi põhimõtteid. Lahendame koostöös erasektoriga e-residentsuse programmi kitsaskohti.
- Tagame eesti keele kasutuse digiruumis. Toetame tarkvaraarendusi, et lisaks inglise keelele oleks võimalik kasutada eesti keelt.
- Viime ellu rahvusliku digiprogrammi, et digiteerida eesti vaimuvara.
- Loome tasuta eesti keele õppe nutirakenduse, mida saab kasutada nii Eestis kui üle maailma eesti keele omandamiseks.
- Toetame majanduse digitaliseerimist. Näeme tööviljakuse ja efektiivsuse tõstmise ühe olulise vahendina infotehnoloogiliste lahenduste laiemat kasutuselevõttu kogu majanduses ja sellekohase koolituse ja teabe pakkumist haridussüsteemis, samuti on vajalik toetada valdkondlike kompetentsikeskusi, klastreid jms.
- Toetame riigiasustustes ja kohalikes omavalitsustes käsitsi koostatavate andmebaaside, raportite jms tegevuste automatiseerimist, et tõsta seeläbi töö efektiivsust.
- Toetame uute innovaatiliste lahenduste kasutusele võttu hoolitsedes selle eest, et riik ei oleks innovatsiooni pidur.

- Toetame isejuhivate sõidukite kasutuselevõtuks vajaliku seadusandluse arendamist ning selleks sobiva ohutu liikluskeskkonna loomist.
- Seame prioriteediks täiskasvanute digioskuste igakülgse edendamise, et tõsta tootlikkust ning meie inimeste konkurentsivõimet kiirelt areneva majanduse ja tööturu tingimustes.
- Väärtustame IT ja inseneriteaduste õpet kõigis haridusastmetes.
- Lisaks kiiretele ühendustele õhus, maal ja merel on vaja ka kiireid andmesideühendusi. Jätkame ülikiire interneti püsiühenduse välja arendamist.

14. Transport ja taristu

- Valmistame ette suuremahulised taristuinvesteeringute projektid, et neid oleks võimalik jätkusuutlikult teostada sõltumata majanduskonjunktuurist.
- Seame eesmärgiks muuta arvestatava kasutusega kruusateed 2030. aastaks tolmuwabaks.
- Seame eesmärgiks põhimaanteed (Tallinn-Tartu, Tallinn-Narva, Tallinn-Pärnu) neljarealiseks väljaehitamise. Analüüsime täiendavaid finantseerimisvõimalusi.
- Arendame mugavaid ja kiireid rongiühendusi pealinnast Paldiski, Tartu, Narva, Pärnu, Viljandi, Rohuküla, Koidula ja Valga suunal ning seome need paremini teiste liikumisviisidega.
- Otsime koostöös Lätiga võimalusi avada kiire rongiühendus liinil Tallinn-Tartu-Riia.
- Toetame Tallinna ja Helsingi vahelise tunneli uuringuid ning analüüse.
- Jätkame kergliiklusteede rajamise toetamist. Edendame jalgratta kasutust läbi kergliiklustristu arendamise. Toetame omavalitsusi jalgrattastrateegiate loomisel ja elluviimisel.
- Arendame üle Eesti kvaliteetset ühistranspordivõrku ning seisame kohalike inimeste reaalsele vajadusele vastava ühistranspordi korralduse eest. Meie eesmärk on mõistlik, elanike vajadusele vastav transpordikorraldus, mis tagab transporditeenuste kättesaadavuse ja piirkondlike erisustega arvestamise.
- Jätkame maakondliku ühistranspordi arendamist ja seame eesmärgiks tagada vahendid nii, et ühistranspordikeskustel on võimalik rakendada tasuta ühistransporti ning tagame ühistranspordikeskustele vabaduse vahendite kasutamise üle maakondades. Kõigis maakondades saavad avaliku liiniveo liinikilomeetrid rahastatud võrdsetel alustel, sõltumata sellest, millise piletisüsteemi kasuks ÜTK otsustab.
- Peame oluliseks kvaliteetset ja mugavat rahvusvahelist lennuühendust Eestiga.
- Tagame kvaliteetse ja mugava lennuühenduse Tallinnast Hiiumaale ning Saaremaale.
- Jätkame olemasolevate regionaalsete lennuväljade tegevust.
- Jätkame väikesadamate arendamise programmi, sh Väinamere, Soome lahe ja Peipsi järve väikesadamate arendamiseks.
- Tagame kvaliteetse parvlaevaühenduse mandri ja suursaarte vahel. Jätkame perioodilise Rukkirahu kanali süvendamisega, et tagada parvlaevaühendus Hiiumaaga.

- Algatame riikliku eriplaneeringu Saaremaa silla rajamise võimaluste kaardistamiseks, küsides seejuures kohaliku kogukonna arvamust.
- Juhul kui Euroopa Liidu järgmine eelarveperiood ei taga Rail Balticu projekti ootuspärast 81% kaasrahastust, vaatame üle projekti tasuvuse, trassi, ajakava ning kohalikud peatused. Seni jätkame ka tegevusi, mis toetavad Eesti taristut laiemalt.

15. Keskkond ja energeetika

Keskkond

- Uuendame metsanduse arengukava, lähtudes valdkonna teadlaste metsandusprobleemide lahendustest ning raiemahtude vahemike kehtestamisest koostöös erinevate osapooltega.
- Toetame taasmetsastamist, metsade uuendamist ja metsataimede ettekasvatamist.
- Soodustame maksusüsteemi abil väikemetsaomanikke metsamaa müümise asemel oma metsi majandama.
- Tagame looduskaitsete piirangutega maade väljaostmise mõistliku aja jooksul.
- Toetame puidu väärindamist, vähendades puidu kui tooraine väljavedu. Toetame Keskkonnainvesteeringute Keskuse metsanduse programmi, mis on suunatud väikepuidutööstuste, omamaisele kapitalile tuginevate puiduühistute ning mitmekesiste puidutöötlemisvõimaluste arendamiseks.
- Kujundame Eesti majanduse sajandi keskpaigaks kliimapoliitika põhialustest lähtuvalt konkurentsivõimeliseks vähese süsinikuheitega majanduseks.
- Jätkame loodusvarade riiklikku uurimist ja tagame Eesti geoloogilise baaskaardistamise järgneva kümne aasta jooksul.
- Loome ja viime ellu programme kodude, avalike hoonete, tehnorajatiste ning transpordi energiasäästlikumaks muutmiseks.
- Laiendame puhta joogivee kättesaadavust tagavaid programme ka madalama reostuskoormusega aladele.
- Suurendame jäätmetekitaja motivatsiooni jäätmete sortimiseks, mis on soodsam segaolmejäätmete kogumisest. Vähendame ühekordse plasti kasutust.
- Toetame jäätmete kui ressursi laienevat kasutamist.
- Uuendame jahinduse arengukava ja suurkiskjate ohjamiskava.
- Hoiame kalade populatsioonid maksimaalse saagikuse tasemel ja tagame kalavarude loomuliku taastumise.
- Kaasame keskkonnanäesmärkide saavutamisse kohalikud omavalitsused.
- Toetame keskkonnatasudest osa eraldamist kohalikele omavalitsustele, mida enim kahjustab loodusvarade kasutuselevõttuga kaasnev õhusaaste, jäätmete teke ning muu negatiivne keskkonnamõju.

Energeetika

- Suurendame taastuvenergia osakaalu nii elektri- kui soojuse tootmisel ja transpordikütuste tarbimisel. Peame oluliseks soojusenergia ja elektrienergia tõhusat koostootmist.
- Peame oluliseks lahenduse leidmist taastuvenergia eesmärkide ja riigikaitse huvide ühildamisel.
- Vähendame elektritootmise sõltuvust põlevkivist ja lähtume põlevkivi kasutuses rahvusvahelistest lepetest ja kehtestatud keskkonnanormidest.
- Vähendame subsidiume ja riiklikku sekkumist, asendades taastuvenergia toetused järkjärgult turupõhise emissioonikaubandusega.
- Energiajulgeoleku suurendamiseks liidame Eesti elektrisüsteemi Euroopa Liidu riikide elektrisüsteemiga.
- Viime lõpuni Balticconnectori rajamise koos ühtse Balti-Soome gaasituru loomisega 2020. aastaks.
- Energiajulgeoleku ja varustuskindluse tagamiseks on vajalik regionaalse LNG terminali rajamine Eestisse.
- Jätkame põlevkivi kui Eesti peamise energeetilise maavara võimalikult efektiivset ja madala keskkonnakoormusega kasutamist, kuni selleks on turunõudlus.
- Pakume põlevkivisektorile õlitootmisse investeerimiseks tarvilikku kindlust põlevkivi kaevandamise, kaevandusõiguse tasu, keskkonnatasude ja maksude etteaimatava reguleerimise abil.
- Algatame õlitööstuse edasiarendamiseks tarviliku eelrafinerimistehase tasuvusuuringu ja rajamise Ida-Virumaale viisil, mis kaasaks investoritena kõiki huvitatud Eesti õlitootjaid.
- Soodustame kodumaise biometani, teiste gaasiliste kütuste ja elektri ulatuslikumat kasutamist transpordis, et vähendada tervist kahjustavate heitmete hulka linnades.
- Toetame biomassi, sh põllumajandusliku biomassi ja biojätmete kasutamise suurendamist ringmajanduses ning energia tootmisel.
- Peame oluliseks kodumaise biomassi (sh puidu) maksimaalset väärindamist kodumaal, et luua täiendavaid töökohti eelkõige maapiirkondades.
- Toetame võrguühenduse (off-grid) elektrilahenduste projekti maapiirkondades.
- Jätkame tänavavalgustuse uuendamist, et vähendada halduskulusid ja säästa energiat.

- Jätkame korterelamute ja väikeelamute renoveerimistoetuste programme ning ettevõtete ressursitõhususe investeeringute toetamist.